

punten voor de dagrecreatie. Met name wordt gedacht aan de „Gulpenerberg” en het watersportcentrum langs de Maas tussen Maastricht en Eijsden.

Verkeer

Naast de wenselijke verbeteringen van bestaande spoor- en waterwegen worden in het bijzonder enige knelpunten en daarvoor noodzakelijke verbeteringen van de wegverbindingen in het plangebied aangegeven. Een wijziging van het tracé van de E-9 in de richting Luik wordt niet uitgesloten geacht.

Met name wordt een suggestie gegeven voor een trasering ten oosten van het stedelijke gebied.

Voor het doorgaande verkeer vanuit Maastricht in de richting Aken en Oostelijke Mijnstreek is een geheel nieuw tracé ontworpen buiten de bebouwde kommen, dat aangesloten wordt op de E-39 (Geleen-Heerlen-Aken).

Ten noorden van Valkenburg en Maastricht is een geheel nieuwe verbinding gedacht, ter vervanging van de bestaande weg Maastricht-Valkenburg-Heerlen.

Binnen het stedelijke gebied wordt aan een ringvormig verkeersstelsel gedacht, bestaande uit een binnenring via twee nieuwe Maasbruggen en een buitenste ring, welke als hoofdfunctie de aansluiting op het doorgaande verkeersstelsel zal moeten krijgen.

De aandacht zal verder moeten worden gericht op verbetering van de verbinding Maastricht-W. Mijnstreek, waarbij gedacht kan worden aan een verbetering van de thans bestaande weg via Ulestraten.

De typische recreatie-routes in deze streek vragen, naast de nodige incidentele verbeteringen van bestaande wegen, voornamelijk om een trasering van een nieuwe toeristenroute, welke reeds grotendeels bestaat, maar waarvoor wegtechnische verbeteringen noodzakelijk zijn en waarvan ook de nog ontbrekende schakel (Reijmerstok-(Pesaken)-Wittem) uitgevoerd moet worden.

Slotbeschouwing

Het zal veel offers en zeer veel inspanning kosten van alle betrokken instanties en maatschappelijke groeperingen om de bestaande ongunstige ontwikkelingslijnen, die zich thans in geheel Zuid-Limburg aftekenen, om te buigen (vgl. bijv. bijgaande grafiek inzake de bevolkingsontwikkeling in het gebied Maas- en Mergelland).

Gesteld kan worden dat, hoewel met het lanceren van deze visie het laatste woord omtrent de wenselijke ontwikkeling van deze regio niet gesproken zal zijn, de realisering ervan urgent is. Het uitbrengen van dit plan kan een grote stap voorwaarts worden geacht ten behoeve van een toekomstige leefbare samenleving in Zuid-Limburg.

RUILVERKAIVEN IN MERGELLAND

A. W. M. J. CRIJNS

Cultuurtechnische Dienst, Roermond.

Inleiding

De vruchtbare lössgrond in het Mergelland geeft landbouwgewassen en houtopstanden een weldadige groei, dat een weelderige aanblik van het gebied oplevert. De meeste bezoekers ondergaan meer het landschappelijk aanzien van de heuvelachtige streek dan het landbouwkundig karakter, dat het krachtens zijn overwegend agrarisch grondgebruik heeft.

De landbouwkundige ontwikkeling van Mergelland past in de algemene tendens in Neder-

land, maar heeft eigen kenmerken. De omstandigheden waaronder de landbouw echter moet produceren maken een ruilverkaveling urgent.

Om de ruilverkaveling in de planologische ontwikkelingen te kunnen plaatsen zijn de Uitgangspunten voor het streekplan Maas- en Mergelland in voorbereiding van grote betekenis. In het huidige stadium van voorbereiding moeten de plannen voor de ruilverkaveling nog worden opgesteld. De randvoorwaarden voor het ontsluitingsplan beginnen zich globaal af te tekenen.

Voor de recreatie biedt de ruilverkaveling ontwikkelingsmogelijkheden. Het aantrekkelijk aanzien van de streek zal middels het op te stellen landschapsplan worden verzekerd. Het

plan van ruilverkaveling gaat voor de streek de betekenis van een integrale verbetering benaderen.

Ontwikkeling van de landbouw

Werkgelegenheid

In de na-oorlogse periode is in Mergelland het aantal arbeidsplaatsen buiten de landbouw niet noemenswaard uitgebreid.

Het aantal pendelaars naar de agglomeratie Maastricht is sindsdien meer dan verdubbeld. In de landbouw is gedurende dezelfde periode tengevolge van de mechanisatie de werkgelegenheid aanzienlijk verminderd, zowel absoluut, als naar verhouding tot de overige werkgelegenheid. In Mergelland is zij minder afgenomen dan de landelijke tendens en bedraagt thans het aandeel van de landbouw in de totale werkgelegenheid nog 25% tegen 8% voor het gehele land.

Het afnemen van het aantal personen werkzaam in de landbouw en de mechanisatie hebben de arbeidsproductiviteiten doen stijgen. Over de periode 1961 tot 1965 heeft deze stijging voor Nederland ca 20% en voor Mergelland globaal benaderd ca 15% bedragen ¹⁾.

Schaalvergroting

Naast een toename van de productie heeft deze ontwikkeling geleid tot een schaalvergroting in de landbouw. Hieronder wordt zowel de vergroting van de bedrijven verstaan als de vergroting van de omvang van de productietakken (specialisatie).

Het tweede facet gaat meestal samen met de vereenvoudiging van de opbouw van de bedrijven door het afstoten van een of meer productietakken, ook wel de ontmenging van de (gemengde) bedrijven genoemd. De specialisatie zal vooral plaatsvinden in de productietak, die reeds een sterke positie op het bedrijf inneemt. De landbouwbedrijven in Mergelland zijn in het verleden altijd sterk gericht geweest op de fruitteelt. De opbrengsten van de hoogstamboomgaarden zijn tot in de vijftiger jaren zodanig geweest, dat op kleine bedrijven voldoende inkomsten werden verkregen om het bedrijf in stand te houden, terwijl op het grotere gemengde bedrijf ook dit onderdeel in verband met zijn rentabiliteit werd aangehouden.

Het onrendabel worden van de hoogstamboomgaarden heeft het beeindigen van kleine bedrijven in Mergelland ingeluid, terwijl op grotere bedrijven een ander onderdeel verder werd uitgebouwd, dan wel op laagstamfruit werd overgeschakeld.

Van 680 bedrijven ²⁾ met hoofdberoep in de landbouw in Mergelland waren er in 1960 ca 600 als gemengd bedrijf (akkerbouw, veehouderij, fruit en veredeling) geregistreerd, 28 als fruitteeltbedrijf en 56 als veehouderijbedrijf. In 1965 waren hiervan ruim 100 bedrijven uit de registratie verdwenen. Van de resterende 580 behoorden er nog 450 tot de gemengde bedrijven en was het aantal fruitteelt- respectievelijk veehouderijbedrijven gestegen tot 45 en 85. De gemiddelde oppervlakte per bedrijf steeg bij de gespecialiseerde bedrijven bovendien meer dan bij de gemengde bedrijven.

De gemiddelde oppervlakte per bedrijf steeg in Mergelland in de periode '61-'65 van 9,8 tot 11,0 ha. Deze groei zal in de toekomst voortgaan. Een aanwijzing vormt de opvolgingssituatie op de landbouwbedrijven. Op een derde van het aantal bedrijven met een bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar is geen opvolger aanwezig. Voor een aantal bedrijven in deze categorie is de opvolging nog dubieus, zodat deze op ca de helft ervan is geregeld. De landbouw zal in Mergelland derhalve op een geringer aantal maar op grotere bedrijven worden uitgeoefend. Tevens geeft de huidige ontwikkeling aan dat bedrijven uit minder productietakken zullen bestaan. Met veel voorbehoud zijn voor de toekomst de productietakken op de bedrijven voor het gebied in zijn geheel naar belangrijkheid als volgt te rangschikken: Rundveehouderij, laagstamfruitteelt, akkerbouw en veredeling.

Ruilverkavelingsbehoefte.

Voor het gedeelte van Mergelland tussen de Maas, de rijksgrens met België, de westelijke gemeentegrens van Wittem en de zuidelijke helling van het Geuldal wordt een ruilverkaveling voorbereid. De ruilverkavelingsbehoefte van dit gebied is af te leiden uit de ligging van de bedrijfsgebouwen, de ontsluiting van de gronden en de verkavelingstoestand. De ligging van boerderijen in agrarische gehuchten dicht op elkaar is een belemmering voor verbetering

en uitbreiding van de gebouwen en voor het vormen van grote huiskavels. Dit geldt te meer, wanneer in aanmerking wordt genomen, dat de bedrijfsgebouwen in Mergelland met 8 % nieuwbouw na 1940 ouder zijn dan voor de provincie Limburg in zijn geheel met 18 % nieuwbouw na 1940 geldt.

De ontsluiting van een gebied wordt veelal aangeduid met het aantal meters weg per ha. In Mergelland komen planwegen (rijks-, provinciale- en tertiaire wegen) voor tot een lengte van ca 8 m per ha. Daarnaast telt het gebied nog eens 8 m verharde landbouwweg per ha en 23 m onverharde weg. Slechts 30 % van de gronden wordt door de verharde wegen ontsloten. Voor een goede landbouwkundige ontsluiting zou dit 80 á 90 % behoren te bedragen. Bij de huidige verkavelingstoestand zou hiervoor een zeer dicht net van verharde wegen nodig zijn. De verkavelingstoestand is in Mergelland zeer versnipperd. Voor de reeds in voetnoot genoemde 8 gemeenten is in de tabel de verkavelingstoestand in 1963 weergegeven.

Verkaveling in Mergelland ³⁾

	alle bedrijven	fruitteelt-bedrijven	rundveehouderijbedrijven
Gemiddeld aantal kavels per bedrijf	8,6	6,9	6,8
Percentage bedrijven met minder dan 5 kavels	20	36	33
Percentage bedrijven met meer dan 10 kavels	40	27	24

Uit de tabel blijkt dat de meer gespecialiseerde bedrijven een betere verkavelingstoestand hebben dan de overige.

De ontwikkeling van de landbouw zoals boven geschetst zal derhalve tot zijn recht komen wanneer na ruilverkaveling de verspreid liggende kleine percelen tot grote kavels worden samengevoegd. Immers op een bedrijf van ca 20 ha met 15 kavels, waarvan een voorbeeld hierbij is afgebeeld, is door samenvoeging van de gronden en door wegverbetering bij een zelfde gebruikswijze een arbeidbesparing mogelijk van 20 á 30 %. Op het nieuwe bedrijf is derhalve of minder vreemde arbeid nodig of

kan tot specialisatie dan wel vergroting van de oppervlakte worden overgegaan.

Een ander aspekt van de huidige landbouwkundige ontwikkeling is het reeds gesignaleerde verdwijnen van hoogstamboomgaarden. Dit proces met zijn landschappelijke consequenties ondersteunt de wenselijkheid van ruilverkaveling in dit gebied in verband met het eventueel aanbrengen van vervangende elementen.

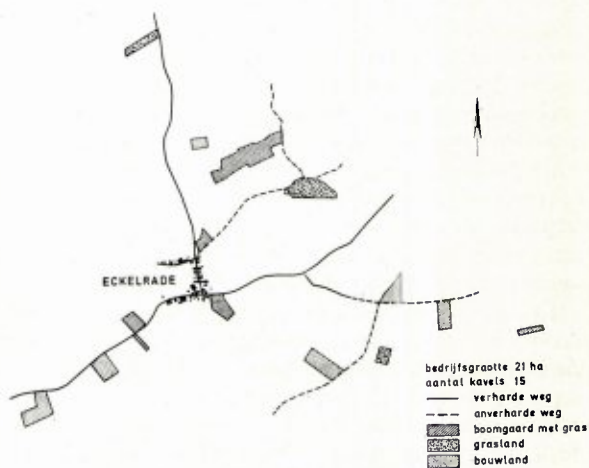
Plan van ruilverkaveling

Ten behoeve van het plan van ruilverkaveling worden thans inventarisaties verricht en wordt er naar alternatieve plannen gezocht. Met enige zekerheid kan worden verwacht dat het plan van ruilverkaveling uit drie delen zal bestaan:

- het plan van wegen en waterlopen
- het plan met recreatie-voorzieningen
- het landschapsplan

De betekenis van het streekplan voor de ruilverkaveling

De afweging van de belangen ten behoeve van de drie plannen is terug te vinden in de Uitgangspunten voor het Streekplan Maas- en Mergelland in voorbereiding. Hierin wordt een verbetering van de produktie-omstandigheden voor de aan de grond gebonden landbouw middels ruilverkaveling bepleit.

Versnippering van het grondgebied.

Ontsluiting in
Ransdalerveld.
Foto:
Cultuurtechnische
Dienst, Utrecht.

Nieuwbouw van boerderijen behoort met de nodige zorgvuldigheid plaats te vinden. De terreinen van natuurwetenschappelijke waarde moeten worden beschermd en het karakter van het landschap dient te worden gehandhaafd. De voorzieningen voor de recreatie kunnen het best in een apart plan worden uitgewerkt.

Voor de juiste begrenzing van de te verkavelen gronden is het wenselijk de kaart van het streekplan te raadplegen. Deze geeft aan welke kernen een verdere groei is toegedacht en hoe groot deze globaal zal zijn. De kernen met uitbreidingen van betekenis kunnen, buiten de ruilverkaveling worden gelaten. De agrarische kernen, waar toename van de burgerbouw nauwelijks of niet wordt voorzien, behoren echter bij de verbetering van de landbouwstructuur te worden betrokken.

De kaart van het streekplan geeft tevens het net van de bestaande en ontworpen rijks-, provinciale- en tertiaire wegen aan. De aanleg van nieuwe wegen in deze categorieën kan in ruilverkavelingsverband worden begeleid ter beperking van de landbouwkundige nadelen. Tevens zal het wegenplan voor de ruilverkaveling op deze hoofdwegen moeten aansluiten.

Randvoorwaarden voor de toekomstige ontsluiting

Het plan van wegen en waterlopen geeft aan de tracé's en de aard van de wegen en de tracé's van de waterlopen. Voor de ruilverkaveling Mergelland zijn de waterlopen van ondergeschikte betekenis maar is het wegenplan des te belangrijker. Het plan van wegen heeft behalve met het net van plan-wegen nog met de volgende randvoorwaarden te maken.

a. Ten aanzien van de ontsluiting van boerderijen en kavels zal het wegennet soms een aanpassing behoeven aan bestaande eigendoms- en gebruiksverhoudingen in het bijzonder solitaire hoeven, anderzins zal er rekening mee moeten worden gehouden dat de kavels die zij ontsluiten een gezonde structurele ontwikkeling van de landbouw mogelijk maken.

Voor de bedrijven van 10 ha en meer moeten deze kavels bij voorkeur groter zijn dan 5 ha.

b. Het wegennet moet zeker in Mergelland voldoen aan de bestaande en de te verwachten behoeften aan openluchtrecreatie. Tour-routes behoren bij het traceren van wegen te worden betrokken en in sommige gevallen zal aan een recreatief aantrekkelijk tracé de voorkeur moe-

ten worden gegeven boven een landbouwkundig meest gewenst tracé.

Bij deze randvoorwaarde kan worden opgemerkt dat overeenkomstig ervaringen elders de landbouwkundig meest doelmatige tracé's meestal recreatief aantrekkelijk zijn. Waar ten behoeve van de recreatie van het landbouwkundig meest doelmatige moet worden afgeweken, is mogelijk slechts een geringe wijziging van het tracé nodig.

c. Het wegennet behoort verantwoord in het landschap te worden ingepast, ervan uitgaande dat de weggebruikers het landschap vanaf de weg beschouwen. Deze randvoorwaarde moet in samenhang worden gezien met het gestelde onder a en b.

d. Er zijn veel topografische data die naast de vorige overwegingen van betekenis zijn. Het belangrijkste is het bestaande net van onverharde en verharde plattelandswegen.

In de meeste ruilverkavelingsplannen is het aandeel van geheel nieuwe tracé's gering (ca 30 %) maar wordt veel van bestaande tracés gebruik gemaakt, waarbij bestaande verharde plattelandswegen alle worden gehandhaafd. Dit kan ook voor Mergelland worden verwacht, zodat ook de holle wegen in het ruilverkavelingsplan zullen voorkomen hetgeen ook uit anderen hoofde is voorzien.

e. Het wegennet moet openstaan voor alle soorten verkeer. Het bulktransport naar- en van de landbouwbedrijven neemt toe, zodat de wegen op zware transporten moeten zijn berekend.

Het heuvelachtig gebied doet de vraag rijzen of behalve bovengenoemde punten niet bij het ontwerpen van de plannen de hoogtelijnen als hét uitgangspunt moeten worden genomen. Hierbij wordt schematisch gedacht aan een wegennet bestaande uit wegen evenwijdig aan- en loodrecht op de hoogtelijnen.

Dit schema zal inderdaad in bepaalde onderdelen in het plan zijn terug te vinden, maar de mogelijkheid hiervoor neemt af, naarmate de geaccidenteerdheid van het terrein grilliger wordt.

Al met al zal te zijner tijd blijken dat, met in achtneming van de genoemde randvoorwaarden, het terrein zelf de meeste normen zal hebben gesteld aan het plan van wegen.

Boerderijverplaatsing

Het nieuwe wegennet wordt ijler dan het oude. Volgens de huidige inzichten is voor een goed ontsluitingsplan in een geaccidenteerd terrein 25 á 30 meter weg per ha wenselijk. De dichtheid van het wegennet kan echter geringer zijn wanneer boerderijen worden verplaatst.

In Mergelland worden door bestaande en aan te leggen drukke doorgaande verbindingen gronden afgesneden van boerderijen. Het verplaatsen van 10 á 15 boerderijen naar deze geïsoleerde gronden lost verkeersproblemen en landbouwproblemen op die anderszins door deze situatie worden opgeroepen.

De ingesloten ligging van boerderijen in agrarische kernen is een andere reden voor boerderijverplaatsing. Hoeveel boerderijen hiervoor moeten worden verplaatst is nog niet te bepalen. Dit hangt mede af van de bereidheid van de belandhebbenden.

Boerderijen, nieuw of oud, vormen, evenals overigens vele andere bouwwerken, een belangrijk element in het landschap. Het streekplan omgeeft de nieuwbouw van boerderijen met veel zorg en ziet deze bij voorkeur in de nabijheid van boerderijkernen gebouwd, dan wel in een groep bij elkaar. Dit heeft ertoe bijgedragen dat thans de bedrijfseconomische gevolgen voor het landbouwbedrijf worden bestudeerd van het verplaatsen van bedrijven naar de rand van de boerderijkern dan wel op grote afstand ervan.

Behalve de afstand van de verplaatsing tot de kern zijn nog de ligging van de boerderij binnen de kavel zowel bedrijfs-technisch als landschappelijk en de architectonische vormgeving van de boerderij voor Mergelland van groot belang.

Het recreatieplan

Tot een van de eerste opdrachten voor de ruilverkaveling Mergelland heeft behoord de opdracht aan het bureau Ir. J. Vallen tot het maken van een recreatieverkenningrapport. Het bureau heeft een inventarisatie verricht van het terrein en daarop aanbevelingen gedaan voor de recreatie.

Deze aanbevelingen zullen tijdens de voorbereiding van de ruilverkaveling onderwerp van overleg uitmaken. Daarom kan nog niet worden

Holle weg, voetpad voor de recreatie.
Foto: Cultuurtechnische Dienst, Utrecht.

aangegeven welke onderdelen in het ruilverkavelingsplan worden opgenomen.

In het kader van de ruilverkaveling kunnen faciliteiten worden verleend voor het aanbrengen van recreatie-voorzieningen. Bepaalde wegen die volgens het wegenplan zouden vervallen, kunnen als voetpad danwel als ruitpad worden gehandhaafd. Tevens kunnen nieuwe voetpaden worden aangelegd en bestaande verbeterd.

Waar een verbinding tussen wegen en voetpaden aanwezig is of is te maken, alsmede op mooie uitzichtspunten, door wegen of voetpaden ontsloten, kunnen gronden aan openbare

lichamen worden toegedeeld voor het aanleggen van parkeer- en picknickplaatsen.

In ruilverkavelingsverband kunnen hiervoor veelal plaatsen worden uitgekozen, die voor de landbouw geen of weinig hinder opleveren. Op dezelfde wijze kan mogelijk grond voor dagcampings vrijkomen.

Deze voorzieningen kunnen worden geacht te behoren tot de inrichting van dit plattelandsgebied, zodat een bijdrage van en/of middels de ruilverkaveling voor de grondverwerving en de aanleg van deze voorzieningen kan worden verwacht.

De voorzieningen voor de verblijfsrecreatie liggen overwegend in de sfeer van de rendabele exploitatie. Een overheidsbijdrage in deze werken is derhalve in het algemeen niet te verwachten. De ruilverkaveling kan in bepaalde gevallen medewerken de gronden, die b.v. voor kampeerterreinen het meest in aanmerking komen aan een openbaar lichaam toe te delen en vervolgens in de basisvoorzieningen, zoals ontsluiting en dergelijke, een bijdrage te geven dan wel te bevorderen. Niet meer voor de landbouw in gebruik zijnde gebouwen kunnen wanneer zij daarvoor geschikt zijn een bestemming als vakantieverblijf krijgen.

Uiteraard zullen deze voorzieningen alleen tot stand komen, wanneer lagere publiekrechtelijke lichamen deze ontwikkelingen eveneens bevorderen door het niet door een rijksbijdrage gedekte deel van de kosten voor hun rekening te nemen. Bovendien zullen de openbare lichamen deze voorzieningen meestal niet alleen in eigendom, maar ook in beheer en onderhoud krijgen.

Het landschapsplan

Zoals elk landschap zich in de tijd wijzigt, verandert het in Mergelland eveneens omdat bepaalde elementen, zoals hoogstamboomgaarden en hagen in vrij snel tempo worden gerooid. Het landschap krijgt een meer open karakter. Het landschapsplan kan aanwijzingen bevatten om de huidige ontwikkeling in die richting te leiden, dat ook voor de toekomst het karakter van het landschap, waarin het reliëf domineert, wordt behouden. Voor natuurterreinen kan in het kader van de ruilverkaveling de afronding worden nagestreefd.

In delen van Mergelland, waar de hellingen veelvuldig voorkomen zal aan de belangen van landbouw en landschap grote aandacht worden besteed in het bijzonder bij het samenvoegen van percelen tot grote kavels. Teneinde percelen te kunnen samenvoegen is het soms noodzakelijk om thans bestaande kavelscheidingen te verwijderen. Deze kunnen van landschappelijk belang zijn. Derhalve is een tijdige inventarisatie van deze terreinkenmerken gewenst met een toelichting omtrent de belangrijkheid en de mogelijkheid ze in stand te houden. Anderzijds kan worden verwacht dat de nieuwe kavels in het gegeven van belangrijke landschappelijke elementen worden ingepast.

Slotopmerking

Mergelland is landbouwkundig zeer ruilverkavelingsbehoefstig. De verbeteringen zullen bestaan uit een doelmatige ontsluiting van de landbouwgronden en waar mogelijk, samenvoeging van de verspreide percelen tot grote en zeer grote kavels. Tevens is de verplaatsing van een beperkt aantal boerderijen vanuit de agrari-

sche kernen naar het buitengebied gewenst. De verbetering van Mergelland als landbouwgebied hangt samen met Mergelland als recreatie-, natuur- en landschapsgebied. De ruilverkaveling biedt deze belangen eveneens vele mogelijkheden om tot verbetering en nieuwe voorzieningen te komen. Voor de verschillende onderdelen worden voorbereidende werkzaamheden verricht ten behoeve van het opstellen van de plannen. Deze activiteiten vinden in onderling overleg tussen de betrokken bestuurscolleges en diensten plaats. In de commissie tot voorbereiding, die voor deze ruilverkaveling is aangewezen, vindt de coördinatie van de plannen plaats. Zij zal nog 3 jaar nodig hebben voor de afronding van haar taak, het opstellen van het plan van voorzieningen voor de ruilverkaveling.

¹⁾ Bron: Landbouw Economisch Instituut, Den Haag.

²⁾ Gegevens van de gemeenten Bemelen, Berg en Terblijt, Cadier en Keer, St. Geertruid, Margraten, Mheer, Noorbeek en Slenaken.

Bron: Landbouw Economisch Instituut, Den Haag.

³⁾ Bron: landbouwtellingsformulieren.

BEHOUD VAN MICRO-LANDSCHAPPEN

J. TH. ter HORST

Staatsbosbeheer, Afd. Natuurbehoud.

Bij het beschouwen van een landschap trekken markante punten, opvallende gebouwen en opstallen en andere intrigerende voorwerpen altijd de meeste aandacht. Wanneer een streek wordt beschreven worden deze zaken steeds het eerste genoemd. Minder spectaculaire elementen in het landschap krijgen niet altijd de aandacht die ze soms verdienen, niettegenstaande zij vaak een bepaald leefklimaat vormen, zij het slechts voor enkele diergroepen. Door onwetendheid met het bestaan er van ontsnappen zij aan de aandacht van de beschermers van natuur- en landschapsschoon en krijgen ze bij voorbereidingen van cultuurtechnische werken niet altijd de nodige attentie.

Door een mede-auteur worden in dit nummer reeds enkele van deze schijnbare onbeduidende maar voor de fauna uiterst belangrijke micro-elementen in de natuur genoemd. Het kunnen

bijv. zijn ontsluitingen in dalwanden, zowel in krijt-, zand- of kiezelwanden, kiezelstrandjes langs beken en riviertjes, bronnen- en kwelgebieden, spatzône's van stroomversnellingtjes en watervalletjes, oude, verlande beek- en rivierarmen, graften, oude niet meer in gebruik zijnde mergel- en/of grindgroeven, enz.

Parende geelbuikpadden

Foto: J. Th. ter Horst.